

”Sä et niitä vie minnekään” - Torjuttujen vanhempien kokemuksia vieraannuttamisesta

Juhani Kaasinen

2021 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

”Sä et niitä vie minnekään” - Torjuttujen vanhempien kokemuksia vieraannuttamisesta

Juhani Kaasinen
Sosionomikoulutus
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2021

Juhani Kaasinen

”Sä et niitä vie minnekään” - Torjuttujen vanhempien kokemuksia vieraannuttamisesta

Vuosi 2021

Sivumäärä 36

Suomessa noin 30 000 lasta kokee vuosittain vanhempien eron. Lasten huollosta ja tapaamis-oikeudesta ei aina kyetä sopimaan, jolloin kiistoja ratkotaan oikeudessa. Vaikeimmissa huol-toriidoissa vanhempi voi yrittää heikentää ja jopa tuhota lapsen kiintymyssuhteen toiseen vanhempaan. Tätä kutsutaan lapsen vanhemmasta vieraannuttamiseksi. Opinnäytetyön tavoit-teena oli tuottaa uutta tietoa vieraannuttamisesta sen kohteeksi joutuneiden, torjuttujen vanhempien näkökulmasta. Opinnäytetyön tutkimuskysymys oli, miten torjutut vanhemmat kokivat heihin kohdistuneen vieraannuttamisen.

Opinnäytetyö toteutettiin Elatusvelvollisten liitolle. Aineistona oli kuuden vanhemman teema-haastattelut, jotka analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Tulokset tukevat pitkälti aiempaa tutkimustietoa aiheesta. Torjutut vanhemmat kokivat tulleen vieraannuttajavan-hemman kiusaamaksi. Vieraannuttaminen koetteli kohdevanhempien ja heidän lastensa vä-listä suhdetta, ja vaikutti myös heidän hyvinvointiinsa.

Opinnäytetyön merkittävin tulos oli, että kaikki vanhemmat olivat säilyttäneet suhteet lap-siinsa, ja osa koki suhteiden jopa vahvistuneen. Jatkotutkimuksena olisikin kiinnostavaa tar-kemmin selvittää, mitkä tekijät suojaavat ja auttavat vahvistamaan lapsen ja vanhemman välistä suhdetta silloin, kun sitä yritetään järjestelmällisesti heikentää. Ammattilaisten kei-noja tunnistaa vieraannuttaminen ja puuttua siihen tulisi selvästi parantaa.

Asiasanat: vanhempien ero, huoltoriita, huoltokiusaaminen, vieraannuttaminen

Juhani Kaasinen

”You’re not taking them anywhere” - Experiences of Parental Alienation Among Rebuffed Parents

Year 2021

Pages

36

In Finland, approximately 30,000 children experience the separation of parents every year. It is not always agreed on the custody and access right of children. In the most difficult maintenance disputes, a parent may try to weaken and even destroy a child's relationship with the other parent. This is called parental alienation. The purpose of the thesis was to provide new information on alienation from the perspective of targeted, or “rebuffed” parents. The research question of the thesis was, how the rebuffed parents experienced alienation targeted on them.

The thesis was carried out for Elatusvelvollisten liitto. The dataset was six-parent thematic interviews, analyzed by using data-driven content analysis. The results support mostly previous research data on the topic that the rebuffed parents felt been bullied by the other party. Alienation tested the relationship between the target parents and their children, and also affected their well-being.

The most significant finding of the thesis was that all parents had maintained relationships with their children, and some felt that relationships had even strengthened. As a further study, it would be interesting to find out, which factors protect and help strengthen the relationship between a child and a parent when it is systematically attempted to be undermined. The means of identifying and addressing alienation by professionals should be clearly improved.

Keywords: Separation of parents, Parental alienation, Maintenance dispute

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Tietoperusta	7
2.1	Ero, tapaamisjärjestelyt ja niiden ongelmat.....	7
2.2	Vieraannuttaminen ilmiönä	8
2.3	Vieraannuttamisen vaikutus lapseen	11
2.4	Vieraannuttamisen vaikutus torjuttuun vanhempaan	12
2.5	Vieraannuttaminen ja huoltokiusaaminen lainsäädännön näkökulmasta.....	13
3	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymys	14
4	Opinnäytetyön toteutus	15
4.1	Laadullinen tutkimus ja teemahaastattelu	15
4.2	Aineiston analyysi	17
5	Haastattelujen tulokset	18
5.1	Kokemus joutumisesta kiusaamisen kohteeksi	19
5.2	Kokemus vieraannuttamisen vaikutuksesta koettuun hyvinvointiin	20
5.3	Kokemus vieraannuttamisen vaikutuksesta vanhempi-lapsi-suhteeseen	21
5.4	Kokemus viranomaisilta saadusta huonosta kohtelusta	22
6	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus.....	23
7	Pohdinta	24
	Lähteet.....	28
	Taulukot	32
	Liitteet	33

1 Johdanto

Suomessa eroon päättyy vuosittain noin 14 000 avioliittoa (Tilastokeskus 2021). Yli 30 000 lasta puolestaan kokee vuosittain vanhempiansa avo- tai avioeron (Pruuki & Sinkkonen 2017, 3). Eroavien vanhempien on ratkaistava monia käytännön seikkoja, kuten esimerkiksi lasten huoltoa ja tapaamisia koskevat asiat sekä elatukseen liittyvät yksityiskohdat (MLL 2018). Asioista kyetään useimmiten sopimaan, mutta on myös hyvin tavallista, että ennen eroprosessia ja sen aikana osapuolten välit ovat heikentyneet merkittävästi. Eroavan pariskunnan lapsi voi joskus joutua keskelle vanhempiensa välistä konfliktia ja valtataistelua. Äärimmäisissä tapauksissa toinen vanhempi alkaa manipuloida lasta toista vanhempaa vastaan. Tällöin puhutaan lapsen vanhemmasta vieraannuttamisesta. Se on toimintaa, jossa vanhempi pyrkii heikentämään ja jopa tuhoamaan lapsen ja toisen vanhemman välisen kiintymyssuhteen. (Sinkkonen 2018, 465.)

Vieraannuttaminen on ilmiönä edelleen kiistelty, eikä sen määrittely siten ole kovin yksinkertaista (Sinkkonen 2018, 467). Silti erityisesti Yhdysvalloissa on tutkittu paljon vieraannuttamisen vaikutuksia lapsiin (ks. esim. Baker 2005a; Johnston, Walters & Olesen 2006). Vieraannuttamisen vaikutuksia sen kohteeksi joutuneisiin vanhempiin on tutkittu vähemmän, ja opinnäytetyöni tavoitteena on tämän tutkimustiedon lisääminen. Kohdevanhemmasta käytetään tässä opinnäytetyössä torjutun vanhemman käsitettä. Vanhemman kontaktia lapsensa kanssa yritetään rajoittaa merkittävästi ja jopa estää se kokonaan. Torjutulla viitataan suomen kielessä myös hylkäämiseen. Vieraannuttajavanhempi tähtää toisin sanoen siihen, että lapsi hylkäisi toisen vanhempansa (Kielitoimiston sanakirja 2021.)

Tämän opinnäytetyön toimeksiantajana on Elatusvelvollisten liitto, jonka tavoitteena on edistää lapsen hyvää ja tasapainoista suhdetta molempiin vanhempiin myös silloin, kun he asuvat erillään. Elatusvelvollisten Liittoon kuuluu tällä hetkellä reilut 800 jäsentä, joille se tarjoaa muun muassa lakineuvontaa ja vertaistukea. Liittoon kuuluu 17 jäsenyhdistystä ympäri Suomen. Elatusvelvollisten liitto on Väestöliiton, Miesjärjestöjen keskusliiton ja Lastensuojelun keskusliiton jäsenjärjestö, ja sitä rahoittaa Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA. (Elatusvelvollisten liitto 2021.)

Opinnäytetyön aineistona on kuuden vieraannuttamisen kohteeksi joutuneen torjutun vanhemman haastattelut. Opinnäytetyön tutkimuskysymys on, miten torjutut vanhemmat kokivat heihin kohdistuneen vieraannuttamisen. Opinnäytetyön tarkoitus on laadullisen tutkimuksen menetelmiä hyödyntäen selvittää ja tuoda esiin torjuttujen vanhempien kokemuksia vieraannuttamisesta sekä myös kuvata vieraannuttamista erilaisissa tilanteissa.

2 Tietoperusta

2.1 Ero, tapaamisjärjestelyt ja niiden ongelmat

Eroon päädytään, kun pariskunnan osapuolet eivät löydä ratkaisua keskinäisten ristiriitojensa selvittämiseksi. Ero ei läheskään aina ole yhteinen päätös, vaan tapahtuu monesti toisen osapuolen aloitteesta. Eron hetkellä moni aikuinen voi käydä läpi yhtä elämänsä vaikeinta vaihetta. Eroprosessin aikana voidaan kokea monenlaisia tunteita, kuten vihaa, surua, katkeruutta ja toisaalta myös suunnatonta helpotusta. (Pruuki & Sinkkonen 2017, 3.) On tunnettu tosiasia, että ero kuormittaa sen osapuolia monin eri tavoin. Niina Metsä-Simolan vuonna 2018 julkaistun tutkimuksen mukaan avioero lisää usein psyykelääkkeiden käyttöä ja nostaa kuolleisuusriskiä (Metsä-Simola 2018).

Eroa pohditaan monesti pitkäänkin. Tyypillisinä syinä erolle ovat muun muassa arvostuksen, läheisyyden ja luottamuksen puuttuminen parisuhteesta. Arki on erityisesti lapsiperheissä kuormittavaa, ja työelämä tuo tähän omat paineensa. Yhteistä aikaa on vähän. Eroa pohtivat kokevat myös, että toinen osapuoli ei ota riittävästi vastuuta esimerkiksi kotitöistä tai lasten kasvatuksesta. Myös keskinäisen vuorovaikutuksen haasteet ja pariskunnan kasvaminen toisistaan erilleen voivat johtaa eroon, samoin kuin taloudelliset huolet, sekä päihde- ja mielenterveysongelmat. (Pruuki & Sinkkonen 2017, 3.)

Paitsi, että eroprosessi on kuormittava vanhemmille, myös lapset kärsivät. Suomessa eron kokee vuosittain noin 30 000 lasta. Vaikka ero voi joissakin tapauksissa olla lapselle jopa helpoitus, on se useimmiten hänelle suuri tragedia ja menetys. Lapsilta harvoin kysytään heidän mielipidettään eropäätöstä pohdittaessa. Koska ero on vanhemmille raskasta aikaa, eivät he aina jaksu huomioida sen keskellä olevia lapsiaan. Ero ei perheissä monestikaan käsitellä, vaan siitä vaietaan. (Pruuki & Sinkkonen 2017, 3-5.)

Perherakenteet ovat kokeneet nopean muutoksen, ja eroon päädytään aikaisempaa useammin. Vaikka eroaminen onkin nykyisin aikaisempaa yleisempää ja sosiaalisesti hyväksyttävämpää, kuormittaa vanhempien parisuhteen katkeaminen lapsia edelleen paljon. Suurimmalle osalle lapsista vanhempien ero aiheuttaa ohimenevän, vuodesta kahteen vuotta kestävänsä kriisin. Osalla lapsista ongelmat ovat tätä pitkäkestoisempia ja monimutkaisempia. Suurin syy tähän on vanhempien jatkuva riitely eroprosessia ennen ja myös sen jälkeen. (Sinkkonen 2018, 466-467.)

Erotilanteissa lapsi jää tavallisesti asumaan toisen vanhemman luokse. Lähivanhempi on se, jonka luona lapsi eron jälkeen virallisesti asuu, kun taas toisesta vanhemmasta tulee etävanhempi. Etävanhempi mielletään usein puhekielessä ainoaksi elatusvelvolliseksi. Todellisuudessa molemmat vanhemmat ovat ennen eroa ja eron jälkeen elatusvelvollisia lapsestaan. Etävanhemman on maksettava toiselle vanhemmalle elatusapua. Se on rahamäärä, jonka

elatusvelvollinen etävanhempi maksaa lapsen elatusta varten. Jos elatusvelvollinen ei maksa elatusapua tai elatusvelvollista vanhempaa ei ole, voidaan lasta hoitavalle vanhemmalle maksaa elatustukea. (Kela 2020; Pruuki & Sinkkonen 2017, 5.)

Vanhemmat sopivat lähtökohtaisesti joko suullisesti tai kirjallisesti keskenään lapsen tapaamisoikeudesta, elatuksesta ja etävanhemman elatusvelvollisuudesta. Sopimus on kuitenkin täytäntöönpanokelpoinen vain lapsen kotikunnan lastenvalvojan vahvistuksella tai tuomioistuimen päätöksellä. (Helsingin kaupunki 2019; Kela 2020.) Kun vanhemmat eivät pääse sopuun lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, on kyse huoltoriidasta. Asiaan voidaan ensin hakea ratkaisua kunnallisesta perheasioiden sovittelusta. Perheasioiden sovittelusta säädetään muun muassa Avioliittolain (239/1929) viidennessä luvussa. Sovittelun tarkoituksena on lastenvalvojan tavoin edistää perheen ja pariskunnan välistä kommunikaatiota ja yhteisen näkemyksen löytymistä konfliktitilanteissa. Sovittelijan tulee ensisijaisesti pyrkiä huomioimaan alaikäisten lasten etu. Sovittelija avustaa osapuolia lapsen huoltoa ja tapaamista koskevien sopimusten laatimisessa, sekä auttaa myös tilanteissa, joissa niiden täytäntöönpanossa ilmenee ristiriitoja. (Pruuki & Sinkkonen 2017, 3-5.)

Mikäli sovittelu ei tuota tulosta, viedään asia tuomioistuimen ratkaistavaksi. Tällöinkin tuomari pyrkii ensin siihen, että asia sovittaisiin ilman varsinaista oikeusprosessia. Huoltoriitatapaukset ovat tuomioistuimille monesti hyvin hankalia, sillä osapuolet tuovat oikeuteen useita keskenään ristiriitaisia asiantuntijalausuntoja ja todisteita väitteidensä tueksi. Vaikeimmissa tapauksissa kyse voi olla pyrkimyksestä vaikeuttaa ja jopa katkaista lapsen ja toisen vanhemman välinen suhde. Tällöin puhutaan lapsen vanhemmasta vieraannuttamisesta. (Sinkkonen 2018, 465-466.)

2.2 Vieraannuttaminen ilmiönä

Lapsen vanhemmasta vieraannuttamisella tarkoitetaan toimintaa, jossa vanhempi tiedostamattaan tai tiedostaen haluaa heikentää ja jopa tuhota lapsen kiintymyssuhteen toiseen vanhempaan. Kiintymyssuhteella tarkoitetaan lapsen ja aikuisen välistä tunne- tai tunnesäätelysuhdetta. Turvallinenkin kiintymyssuhde lapsen ja vanhemman välillä voi muuttua turvattomaksi, mikäli perheen tilanteissa tapahtuu suuria negatiivisia muutoksia, joita ovat esimerkiksi vanhemman kuolema tai sairastuminen, perheväkivalta tai riitaisa ero. Mitä turvattomampi lapsen ja vanhemman välinen kiintymyssuhde on, sitä alttiimpi se on myös vieraannuttamiselle. (Sinkkonen 2018, 466.) Monessa tapauksessa vieraannuttamisen kohteeksi joutuneella vanhemmalla on kuitenkin ollut ennen eroa hyvin läheinen ja lämmin suhde lapseen, eikä mikään ole viitannut siihen, että vanhempi olisi ollut vahingoksi lapselle. Pahimmillaan vieraannuttaminen voi tuhota tämän suhteen. (Häkkänen-Nyholm 2010, 499).

Lapsen vanhemmasta vieraannuttamisen motiivina on usein katkeruus, viha ja kostonhalu toista osapuolta kohtaan. Vieraannuttajalla on monessa tapauksessa erilaisten

persoonallisuushäiriöiden piirteitä, jotka kumpuavat lapsuudessa koetuista katkoksista kiintymyssuhteissa. Narsistisen persoonallisuushäiriön piirteitä omaavalla vanhemmalla kyky tuntee empatiaa toista kohtaan on heikentynyt. Häiriössä voi olla myös psykopatian piirteitä, mikä vaikeuttaa sopivien ratkaisujen löytämistä tilanteeseen. Erotilanteessa narsisti voi kokea itsensä häväistyksi ja loukatuksi haluten sen vuoksi tasata tilit kostamalla keinoja kaihtamatta toiselle osapuolelle. Narsistisesti häiriintyneet ja psykopaatit harvoin näkevät toiminnassaan mitään väärää, mikä on suuri haaste häiriön hoidolle. (Häkkänen-Nyholm 2010, 500; Sinkkonen 2017, 28-29.)

Epävakaasta personaalisuushäiriöstä kärsivä vanhempi voi kokea kroonista menettämisen pelkoa. Hänen kiintymyssysteeminsä aktivoituu liian helposti, mikä saa hänet hätäntymään ja ahdistumaan tilanteissa, joissa siihen ei olisi tarvetta. Tällöin hän ei enää kykene ymmärtämään muiden mielenmaisemaa, ja hän toimii impulsiivisesti omien tekojensa seurauksista välittämättä. Raivo voi siten purkautua täysin pidäkkeettömästi. (Sinkkonen 2017, 29.)

Persoonallisuushäiriöt eivät ole staattisia tiloja, vaan ne voivat muokkaantua olosuhteiden mukaan. Mitä pidempään tilanne jatkuu tulehtuneena, sitä todennäköisempää on riidan osapuolten sairastuminen. Esiin voi lopulta nousta persoonallisuuden piirteitä, joita kumpikaan osapuoli ei alun perin uskonut voivan olla olemassa. Persoonallisuushäiriö voi alkaa oireilla konfliktin pitkittyessä, ja toisaalta pidempään jatkunut rauhallisempi jakso voi lievittää sitä. Huoltoriidan pitkittyessä olisi tärkeää kiinnittää huomiota riidan osapuolten henkiseen hyvinvointiin ja tarvittaessa ohjata heidät psykiatriin tutkimuksiin. (Sinkkonen 2017, 29-31.)

Tyypillisiä keinoja vieraannuttamisessa ovat esimerkiksi lapsen ja toisen vanhemman välisten tapaamisten vaikeuttaminen, lasta koskevan tiedon pimittäminen tai vääränlaisen ja vahingollisen mielikuvan luominen lapselle toisesta vanhemmasta. Vieraannuttaja pyrkii ulottamaan toiseen osapuoleen kohdistuvan mustamaalauskampanjansa myös lähipiiriinsä. Tällöin vieraannuttajan ystävät ja sukulaiset sekä joissakin tapauksissa myös sosiaalitoimen edustajat ja oikeusistuin voidaan manipuloida mukaan vahvistamaan hänen vääristynyttä maailmankuvaansa. Ääritapauksissa vanhempi saattaa syyttää toista osapuolta lapseen kohdistuvasta kaltoinkohtelusta ja jopa kaapata lapsen ulkomaille. Lievemmissä tapauksissa myös muutto toiselle paikkakunnalle on keino vaikeuttaa lapsen ja toisen vanhemman välistä kontaktia. (Sinkkonen 2018, 465-467.)

Vieraannuttamisen (Parental Alienation Syndrome) käsitteen loi alun perin amerikkalainen lastenpsykiatri Richard A. Gardner. Tässäkin opinnäytetyössä käytetty vieraannuttamisen määritelmä on lähtöisin juuri Gardnerilta. Gardner tosin käyttää vieraannuttajavanhemmasta myös nimitystä ”suosikkivanhempi”. Gardner havaitsi kokeissaan lasten toistavan samantyyppisiä käyttäytymismalleja, jotka ilmenivät vihamielisenä käyttäytymisenä toista vanhempaa kohtaan. (Gardner 1998). Gardnerin mukaan vieraannuttaminen aiheuttaa lapsille merkittäviä

psykkisiä prosesseja ja sitä mukaa käyttäytymisen muutoksia. Tällaisia tyypillisiä piirteitä on yhteensä kahdeksan, joista kolme riittää vieraannuttamisoireyhtymän diagnoosiin. (Sinkkonen 2017, 24-25.)

1. Panettelukampanja etävanhempaa vastaan. Siihen voivat ottaa osaa suosikkivanhemman ohella myös ystävät ja sukulaiset . ”Hän ei koskaan halunnut sinua.”
” Hän meni pelaamaan golfia, vaikka sinulla oli tärkeä esiintyminen.”
2. Vähäiset tai mielettömät perustelut torjunnalle ”En halua tavata isää, koska hän pakottaa minua pesemään hampaat.”
3. Ambivalenssin puute. Suosikkivanhempi on täysin hyvä, vieraannutettu vanhempi täysin paha.
4. Lapsi väittää päätyneensä kielteiseen käsitykseen etävanhemmastaan omin päin ja kiistää suosikkivanhemman vaikuttaneen ajatuksiinsa ”itsenäinen ajattelija”.
5. Lapsen puheet torjuttua vanhempaa vastaan heijastavat suosikkivanhemman puheita ja ovat joskus niiden sanatarkkoja kopioita.
6. Lapsi ei tunne syyllisyyttä torjutun vanhemman mustamaalaamisesta eikä kiitollisuutta siitä hyvästä, mitä saa tai on saanut häneltä.
7. Lapsi toistaa mekaanisesti ja tunteettomasti kielteisiä kuvauksia ja mielikuvia torjutusta vanhemmasta.
8. Vihamielisyys leviää torjutun vanhemman sukulaisiin ja ystäviin. Vaikka vieraannutettu vanhempi olisi syyllistynyt laiminlyönteihin, sama tuskin koskee isovanhempia tai muita sukulaisia.

Taulukko 1: Gardnerin (1998) vieraannuttamisoireyhtymän tyypilliset piirteet Sinkkosen (2017, 24-25 mukaan.)

Vieraannuttamisen käsitettä pidetään osin ongelmallisena, eikä sen luotettavuudesta ole vielä tarpeeksi empiiristä tutkimustietoa.. Vieraannuttamisoireyhtymä ei ole sairaus, jolla on empiirisesti todettu syntymekanismi, ennustettavuus ja hoito. Lapsen suhde toiseen vanhempaan voi myös katketa ilman vieraannuttamista, jos hän pitää tätä syypäänä eroon. Vieraannuttaminen on perheen sosiaalisen systeemin häiriö, jota ei voi kuvata millään lääketieteellisellä diagnoosinimikkeellä. (Sinkkonen 2017, 28.) Vieraannuttamisilmiön taustoja ei edelleenkään

tunneta riittävän tarkasti. Silti ammattilaiset, kuten psykologit ja avioerojuristit tunnistavat ilmiön hyvin laajasti. (Sinkkonen 2018, 466.)

Gardnerin vieraannuttamisoireyhtymän piirteet kuvaavat enimmäkseen siihen sairastunutta lasta tilanteessa, jossa tämä on jo käytännössä vieraannutettu toisesta vanhemmasta. Vieraannuttaminen on kuitenkin ilmiönä laajempi koskettaen myös vieraannutetun lapsen perhettä ja sukua. Vieraannuttaminen voi olla myös ylisukupolvista silloin, kun vanhempi katkaisee lapsensa suhteet isovanhempiin välirikon seurauksena. Harvoin on myös yksiselitteisesti niin, että toinen osapuoli on vieraannuttaja ja toinen passiivinen kohdevanhempi, kuten vieraannuttamisoireyhtymän määritelmässä esitetään. Pitkittyneessä konfliktissa ja huoltoriidassa molemmipuoliset ylilyönnit ovat aina mahdollisia, minkä lisäksi torjuttu vanhempi on hyvinkin voinut ennen eroa olla lapselle etäinen ja vähemmän läsnä perheen arjessa. (Sinkkonen 2017, 27-28.)

Vieraannuttaminen ei perustu todelliselle pelolle siitä, että toisen vanhemman käsissä lapsi joutuisi esimerkiksi kaltoinkohtelun tai seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi. Toisen osapuolen syyttäminen lapseen kohdistuvasta hyväksikäytöstä on erittäin tehokas ase vieraannuttamisessa, sillä asian pitkään jatkuvan oikeusprosessin ajan lasta ei joko voi tavata lainkaan, tai sitten tapaamiset ovat aina valvottuja. Jokaiseen lapseen kohdistuvaan hyväksikäyttöepäilyyn tulee aina suhtautua vakavasti, mutta valitettavasti se voi myös osoittautua lyömäaseksi vanhempien välisessä valtataistelussa. Asioiden selvittäminen on aina kuormittava prosessi kaikille sen osapuolille, eikä sitä pitäisi koskaan tehdä ilman perusteita. (Sinkkonen 2017, 29.)

2.3 Vieraannuttamisen vaikutus lapseen

Tutkijoiden keskuudessa vallitsee varsin suuri yksimielisyys siitä, että vieraannuttaminen on uhka lapsen psyykkiselle kehitykselle. Tapaukset voidaan jakaa kolmeen eri tyyppiin vakavuusasteen mukaan. Lievän vieraannuttamisen seurauksena lapsi kokee stressiä yhteydenpidosta torjutun vanhemman kanssa. Hän saattaa vastustaa vanhempaa sanallisesti, mutta suostuu kuitenkin yhteisiin tapaamisiin. Lapselle on muodostunut torjutusta vanhemmasta kielteinen mielikuva vieraannuttajavanhemman mustamaalaamisen vuoksi. Keskivaikeassa vieraannuttamisessa lapsella on kaksi eri identiteettiä riippuen siitä, kumman vanhemman seurassa hän on. Vaihtelu näiden identiteettien välillä on erittäin kuormittavaa. Lapselle voidaan uskotella, että hänen olisi parempi olla kokonaan tapaamatta toista vanhempaa. Kun lapsi ei halua tavata toista osapuolta ja osoittaa tätä kohtaan avointa vihamielisyyttä, puhutaan erittäin vaikeasta vieraannuttamisen muodosta. (Ward & Harvey 1993, Häkkänen-Nyholmin 2010, 500 mukaan.)

Erityisesti Yhdysvalloissa on tutkittu paljon vieraannuttamisen vaikutuksia lapsiin. Lasten ja nuorten tyypillisimpiä vieraannuttamisesta johtuvia oireita ovat esimerkiksi ahdistuneisuus, masentuneisuus, jäsentymätön viha toista vanhempaa kohtaan, univaikeudet, syömishäiriöt ja

oppimisen vaikeudet. Vieraannuttamista kokeneilla lapsilla oli myös vanhemmalla iällä vaikeuksia muodostaa toimivia sosiaalisia suhteita, ja heidän riskinsä erota kumppanista aikuisiällä oli kasvanut heikoksi jääneen perusluottamuksen vuoksi. (Ks. esim. Baker 2005a; 2005b; 2006: Johnston ym. 2006.)

2.4 Vieraannuttamisen vaikutus torjuttuun vanhempaan

Vieraannuttamisesta tietämätön torjuttu vanhempi ei välttämättä aluksi ymmärrä, mistä on kysymys. Häntä hämmentää lapsen ja toisen vanhemman käytös, mikä saa hänet kyseenalaiseksi omaa toimintaansa. Rationaalinen ratkaisun hakeminen tilanteeseen ei auta, sillä vieraannuttajavanhempi keksii aina uusia syitä, miksi juuri sillä hetkellä ei voitaisi toimia järkevältä ja loogiselta tuntuvalla tavalla. Kohdevanhempi saattaa myös olla täysin häkeltyneet häntä kohtaan esitettyjen syytösten äärellä, eikä hän välttämättä heti tunnista kyseessä olevan vieraannuttamisen. Harva pystyy toimimaan rationaalisesti ja vastaamaan perättömiin syytöksiin loogisesti ja keskittyneesti tilanteessa, jossa joutuu kohtaamaan samanaikaisesti eroprosessin sekä heikentyneen, tai jopa kokonaan katkenneen suhteen omaan lapseen. (Isät lasten asialla 2020, 4-6.)

Vieraannuttaminen on erittäin kuormittavaa sen kohteeksi joutuneelle vanhemmalle. Pahimmissa tapauksissa torjuttu vanhempi tuntee samantyyppistä tuskaa kuin jos oma lapsi olisi kadonnut tai menehtynyt jonkin onnettomuuden seurauksena. Syynä on paitsi kontaktin puute, myös epätietoisuus ja huoli lapsen elämäntapahtumista ja siitä, mitä lapsi torjutusta vanhemmasta ajattelee. (Häkkänen-Nyholm 2010, 500.) Koska vieraannuttaminen vaarantaa lapsen terveen ja tasapainoisen kehityksen, voidaan sitä pitää myös lapsen kaltoinkohteluna. Torjuttu vanhempi joutuu monesti jopa vuosien ajan seuraamaan lapsensa vahingoittamista sivusta vailla keinoja puuttua tilanteeseen. Avuttomuus ja toivottomuus aiheuttavat torjutulle vanhemmalle usein pitkäkestoisen ja monimutkaisen psyykkisen ja emotionaalisen trauman. (Childress 2015; Kruk 2017.)

Suomessa vuonna 2013 julkaistun tutkimuksen mukaan vieraannuttamisen uhriksi joutuneilla torjutuilla vanhemmilla todettiin muun muassa traumaperäisen stressin oireita, riittämättömyyden tunnetta ja itsetunnon heikentymistä, minkä lisäksi osa heistä oli pohtinut ja jopa yrittänyt itsemurhaa. (Häkkänen-Nyholm, Nylund, Laajasalo & Tuuri 2013.) Hyvin samansuuntaisiin tuloksiin päätyi Iiris Mikkola Pro gradu tutkielmassaan (2017). Hänen aineistonsa käsitti 147 internet-kyselyllä haastateltua vanhempaa, jotka olivat kokeneet vieraannuttamista. Tutkimuksen mukaan kaikki vanhemmat kärsivät voimakkaasta psyykkisestä kuormituksesta, josta esimerkkinä olivat muun muassa erilaiset post-traumaattisen stressin oireet sekä masennus. (Mikkola 2017.)

2.5 Vieraannuttaminen ja huoltokiusaaminen lainsäädännön näkökulmasta

Suomessa oikeuteen päätyy noin kymmenen prosenttia kaikista huoltoriidoista, mikä tarkoittaa noin 2000 tapausta vuosittain (Sinkkonen 2017, 9). Useimmissa tapauksissa vanhemmat kykenevät toisin sanoen kommunikoimaan ja sopimaan asioista keskenään. Tuomioistuimeen päätyvät huoltoriidat ovat usein hyvin monimutkaisia ja pitkäkestoisia sitoen paljon inhimillisiä ja taloudellisia resursseja. Tavallisesti vanhemmilla on nykyään lastensa yhteishuoltajuus eron jälkeen, mutta oikeudessa käsiteltävissä huoltoriidoissa päädytään usein myös yksinhuoltajuuteen tai erilaisiin tapaamisjärjestelyihin. Syinä ovat esimerkiksi vanhempien jatkuva riitely myös eron jälkeen tai toisen vanhemman väkivaltaisuus ja vaara lapsen kaltoinkohtelusta. (Mattila 2018.)

On arvioitu, että oikeuteen päätyvissä huoltoriidoissa 10-20 prosentissa on kyse vieraannuttamisesta (Sinkkonen 2017, 30-31). Viranomaisille vieraannuttamisen tunnistaminen on monesti haastavaa, sillä sitä tapahtuu yleensä heiltä piilossa. Näin ollen on vaikea arvioida, kuinka yleistä vieraannuttaminen ylipäänsä on. Varsinkin pitkittyneissä huoltoriidoissa osapuolet käyttävät kovia keinoja hankkien tuekseen lukuisia, toisistaan poikkeavia asiantuntijalausuntoja. Ristiriitainen informaatio on haaste niin sosiaalitoimelle kuin tuomioistuimillekin. Lastensuojelun vetäminen mukaan pitkittyneeseen huoltoriitaan voi johtaa lopulta lapsen huostaanottoon. Monissa tapauksissa vieraannuttaminen on jäänyt huomaamatta, ja asiaa on käsitelty nimenomaan huoltoriitana ja osapuolten välisenä patologisena konfliktina, mikä useimmiten hyödyttää vieraannuttajavanhempaa. (Isät lasten asialla 2020, 5-9; Sinkkonen 2018, 466.)

Vuoden 2019 lopussa astui voimaan uusi laki lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta (190/2019). Laissa korostetaan kautta linjan lapsen oikeutta tavata molempia vanhempia eron jälkeen. Lain 1 luvun 1 §:ssä todetaan, että lapsen huollossa on turvattava hänen hyvinvointinsa ja tasapainoinen kehityksensä sekä myös huomioitava hänen yksilölliset tarpeensa ja toiveensa. Lapsen myönteistä suhdetta molempiin vanhempiin, samoin kuin muihinkin hänelle läheisiin ihmisiin tulee vaalia ja edistää.

Lain 1 luvun 2 §:n mukaan lapsella on oikeus säilyttää myönteinen ja läheinen suhde vanhempaansa, jonka luona hän ei asu. Lapsella on oikeus tavata toista vanhempaa muualla ja pitää häneen yhteyttä muulla tavoin. Kyseisessä pykälässä todetaan myös, että molempien vanhempien on omalta osaltaan edistettävä lapsen tapaamisoikeuden toteutumista sekä kasvatustehävässä vältettävä toimintaa, joka on omiaan heikentämään lapsen suhdetta toiseen vanhempaan. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 190/2019, § 2.)

Kyseisissä pykälissä annetaan hyvin selkeästi ymmärtää, että vieraannuttaminen ja huoltokiusaaminen niiden kaikissa muodoissaan on lainvastaista. Huoltokiusaaminen voidaan nähdä vieraannuttamiseen kuuluvana toimintana, jossa lapsen suhdetta toiseen vanhempaan pyritään

heikentämään vaikeuttamalla heidän välisiä tapaamisia ja yhteydenpitoa sekä esimerkiksi pimmittämällä toiselta vanhemmalta lasta koskevaa tietoa. Lakia lapsen huoltoa ja tapaamisoi-keutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta (619/1996) voidaan soveltaa tilanteissa, joissa huoltokiusaamista harjoittava osapuoli pyrkii estämään lapsen ja toisen vanhemman väliset tapaamiset kokonaan. Rikoslaisissa (39/1889) puolestaan on omat pykälänsä koskien esimerkiksi lapsikaappausta ja omavaltaista huostaanottoa. (Isät lasten asialla 2020, 7-9; Rikoslaki 39/1889.)

Periaatteessa mikään huollosta ja tapaamisesta tehty sopimus ei ole este huoltokiusaamiselle, vaan huoltokiusaaja toimii lain harmaalla alueella alistaen toista vanhempaa sekä mitätöiden ja vaikeuttaen hänen vanhemmuuttaan. Pitkään jatkunut huoltokiusaaminen voi pahimmillaan uuvuttaa ja sairastuttaa huoltokiusatun vanhemman ja saada hänet lopulta tekemään itsel-leen epäedullisen lapsen huoltoa ja tapaamista koskevan sopimuksen, tai jopa kokonaan luo-pumaan lapsensa huoltajuudesta. (Isät lasten asialla 2020, 7-9.)

Vieraannuttaminen voi läpäistä monen eri viranomaistahon ilman, että siihen puututaan. Am-mattilaiset pyrkivät monesti kuulemaan molempia osapuolia ja huomioimaan heidän näkemyk-siään, jolloin tilanteeseen ei oteta kantaa. Usein todetaankin kyseessä olevan pitkittynyt kon-flikti. Joissakin tapauksissa vieraannuttajavanhempi onnistuu vakuuttamaan viranomaiset siitä, että toinen vanhempi on haitaksi lapselle. Päätöksiä lapsen huollosta ja tapaamisista on joissakin tapauksissa tehty kuulematta lainkaan toista osapuolta. Myös viranomainen voi pa-himmillaan olla osa vieraannuttamisprosessia, mikäli tämä saadaan manipuloitua vieraannut-tajavanhemman puolelle torjuttua vanhempaa vastaan. Tällöin puhutaan myös viranomaisvie-raannuttamisesta. (Isät lasten asialla 2020, 10.)

Yleisesti on hyvä, että riitatilanteissa pyritään ottamaan huomioon kummankin osapuolen eriävät näkemykset ja riitaa pyritään sovitteluun. Riidan näennäinen ratkaiseminen ei saisi kuitenkaan merkitä lain hengen ja lapsen oikeuksien vastaisia viranomaispäätöksiä. Riitatilan-teissa vieraannuttamisen mahdollisuus tulisi selvittää ja poissulkea mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, olipa kyse sitten perheneuvolasta, perheasiain sovittelusta, lastensuojelusta tai olosuhdeselvityksestä. (Isät lasten asialla 2020, 9-11.)

3 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymys

Opinnäytetyön tarkoitus on laadullisen tutkimuksen menetelmiä hyödyntäen selvittää ja tuoda esiin torjuttujen vanhempien kokemuksia vieraannuttamisesta sekä myös kuvata vieraannut-tamista erilaisissa tilanteissa. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa uutta tietoa vieraannut-tamisesta tähän asti vähemmän tunnetusta, eli torjuttujen vanhempien näkökulmasta.

Opinnäytetyön tutkimuskysymys on, miten torjutut vanhemmat kokivat heihin kohdistuneen vieraannuttamisen.

Opinnäytetyöstä voivat hyötyä niin lapset, vanhemmat kuin myös heidän kanssaan työskentelevät ammattilaiset, kuten esimerkiksi psykologit, perhetyöntekijät tai juristit. Erityisesti torjutut vanhemmat voivat opinnäytetyön tulosten avulla oppia käsittelemään vieraannuttamisen esiin nostamia tunteita aiempaa paremmin. Samalla he voivat saada hyödyllisiä vinkkejä, kuinka vieraannuttamisen voi tunnistaa ja kuinka siitä voi selvitä. Myös ammattilaiset voivat hyödyntää opinnäytetyön tuloksia kohdatessaan vieraannuttamista omassa työssään.

4 Opinnäytetyön toteutus

4.1 Laadullinen tutkimus ja teemahaastattelu

Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, joka tuottaa uutta tietoa tutkittavasta ilmiöstä, eli vieraannuttamisesta. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään tutkimuskohteen laatua, merkitystä ja ominaisuuksia kokonaisvaltaisesti. Laadullinen tutkimus pyrkii selittämään jotakin ilmiötä ja siihen liittyviä syy-seuraussuhteita. Laadullisen, eli kvalitatiivisen tutkimuksen vastineena on perinteisesti pidetty kvantitatiivista, eli määrällistä tutkimusta, joka perustuu kohteen kuvaamiseen ja tulkitsemiseen tilastojen ja numeroiden avulla. Menetelmien näin karkea jaottelu on lähinnä teoreettista, ja useimmiten tutkimukset toteutetaan hyödyntämällä elementtejä molemmista menetelmäsuuntauksista. Periaatteessa niin laadullisella kuin määrälliselläkin tutkimusotteella on mahdollista - joskin eri aineistonkeruumenetelmiä käyttäen - saada vastaus samaan tutkimuskysymykseen. Haastattelua voi käyttää laadullisesti (esimerkiksi teemahaastattelu) ja määrällisesti (esimerkiksi monivalintakysely), ja sitä voidaan analysoida sekä laadullisia että määrällisiä menetelmiä (esimerkiksi diskurssianalyysi tai tilastollisesti kuvaava analyysi) käyttäen. (Aineiston analyysimenetelmät 2015; Laadullinen tutkimus 2015; Eskola & Suoranta 1998, 13-14; Erilaiset opinnäytetyön tyypit 2021.)

Opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmä on teemahaastatteluina toteutetut yksilöhaastattelut. Yksilöhaastattelu tarkoittaa yhden henkilön haastattelemista kerrallaan. Teemahaastattelu on tavallisesti avoimen haastattelun ja lomakehaastattelun välimuoto, jossa käsiteltävät aihepiirit, eli teema-alueet ovat etukäteen tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat. Omissa haastatteluissani oli ennalta määritellyt aihealueet ja ennakkoon laadittuja kysymyksiä. Niille ei kuitenkaan ollut valmiita vastausvaihtoehtoja. Lisäksi kysymysten esittäminen ja järjestys vaihtelivat jonkin verran haastateltavan mukaan. (Kananen 2008, 74.)

Tämän opinnäytetyön tutkimuskysymys on, miten torjutut vanhemmat kokivat heihin kohdistuneen vieraannuttamisen. Laadullisin menetelmin suoritettava haastattelu puolustaa tässä

opinnäytetyössä paikkaansa, sillä siinä ollaan kiinnostuneita subjektiivisista vieraannuttamisen kokemuksista ilmiön taustalla. Laadulliset menetelmät sopivat tämän opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmäksi, sillä vastausvaihtoehtoja teemahaastattelun kysymyksiin on rajattomasti. Toisaalta saattoi etukäteen myös olettaa, että vastauksista tulisi esiin muita useammin esiintyvä vaihtoehto, jolloin niitä olisi voitu myös tilastoida ja käyttää näin ollen hyväksi myös määrällisiä menetelmiä.

Teemahaastattelun kysymysrunko (Liite 1) muodostui taustakysymysten lisäksi kolmesta keskeisestä teema-alueesta. Ensimmäinen käsitteli eroprosessia ja vieraannuttamista. Siinä selvitettiin haastateltavien vieraannuttamiseen liittyviä alkutietoja ja vieraannuttamisen heille aiheuttamia kokemuksia ja tunteita. Toisessa teema-alueessa pohdittiin kohdevanheman ja hänen lapsensa välisessä suhteessa tapahtuneita muutoksia vieraannuttamisprosessin aikana. Kolmannessa teema-alueessa haastateltavien kanssa keskusteltiin vieraannuttamisen vaikutuksista henkiseen, fyysiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Tämän lisäksi kartoitettiin haastateltavien saamaa tukea ja pohdittiin heidän kehittämiä keinoja käsitellä vieraannuttamista. Ensimmäinen haastateltava toimi kysymysten esitustajana. Haastattelun jälkeen häneltä kysyttiin, oliko haastattelun teemoihin ja kysymyksiin tarpeellista tehdä joitakin muutoksia. Muutostarvetta ei kuitenkaan ollut.

Opinnäytetyötä varten haastateltiin kuutta vanhempaa kesä-heinäkuussa 2021. Toimeksiantaja Elatusvelvollisten liitto avusti haastateltavien löytämisessä ja rekrytoinnissa. Yhteystietoni ja haastateltaville suunnattu saatekirje jaettiin Elatusvelvollisten liiton postituslistoille ja sosiaalisen median verkostoihin. Haastateltavien otanta oli harkinnanvarainen, sillä heidät valittiin tiettyjen kriteerien mukaisesti (Kananen 2008, 37). Kaikki haastateltavat olivat vieraannuttamisen uhriksi joutuneita vanhempia. Heidän tilanteensa erosivat kuitenkin jonkin verran toisistaan. Joillakin varsinainen eroprosessi ja myös huoltoriita lapsista oli jo päättynyt, kun taas toisilla käynnissä oli edelleen lasten huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva oikeusprosessi.

Haastateltavat valittiin yhteydenottojärjestyksessä. Lisäksi tavoitteena oli haastateltavien tasainen sukupuolijakauma. Näin ollen heistä kolme oli naisia ja kolme miehiä, neljä haastateltavista oli etävanhempia ja kaksi lähivanhempia. Haastattelut tehtiin etäyhteyden avulla. Yksi haastatteluista tehtiin puhelimitse ja loput Microsoft Teams-verkkokokousovelluksella.

Etäyhteys todettiin käytännölliseksi ja haastattelujen aikaan vallitsevassa koronavirustilanteessa myös terveysturvalliseksi tavaksi olla tekemisissä uusien ihmisten kanssa. Lisäksi haastavien asioiden käsittely saattoi hyvinkin olla asiakkaille - tai tässä tapauksessa haastateltaville - helpompaa turvallisessa kotiympäristössä. Yhteisen, fyysisen tapaamisympäristön sijaan etäyhteys antoi mahdollisuuden vetäytyä tilanteesta, mikäli se olisi muuttunut liian epämukavaksi. Lisäksi aikaa ja vaivaa säästy, kun haastattelut eivät aiheuttaneet matkustustarvetta

haastateltaville tai haastattelijalle. Etähaastattelun puolesta puhuivat siis samat argumentit kuin etäkuntoutuksen käytössä. (Salminen 2016, 332-333.)

4.2 Aineiston analyysi

Haastattelut nauhoitettiin myöhempää analyysiä varten haastateltavien suostumuksella. Jokainen haastattelu litteroitiin. Haastattelujen litteroitua tekstiä tuli yhteensä 38 sivun verran. Opinnäytetyön teemahaastattelujen aineiston analyysissä käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Laadullisessa analyysissä pyritään löytämään hajanaisesta aineistosta informaatiota ja järjestämään se ymmärrettävään muotoon. Aineiston selkeyttämisen jälkeen on mahdollista tehdä siitä tutkittavaan aiheeseen liittyviä olennaisia johtopäätöksiä. Tällaisesta analyysistä käytetään myös nimitystä induktiivinen analyysi, jossa edetään yksittäisistä kuvauksista kohti yleistyksiä ja teoriaa. (Kananen 2008, 37; Tuomi & Sarajärvi 2018, 88-91.)

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä aineisto järjestetään kolmessa eri vaiheessa. Ensimmäisessä, eli redusoinnissa aineistosta otetaan tutkimuskysymyksen kannalta olennaisia alkuperäisilmaisuja ja pelkistetään ne säilyttäen kuitenkin niiden alkuperäinen sisältö. Seuraava sisällönanalyysin vaihe on klusterointi, eli ryhmittely. Siinä keskenään samaa käsitettä kuvaavat pelkistykset ryhmitellään yhteisiksi alaluokiksi. Viimeistä vaihetta kutsutaan abstrahoinniksi, millä tarkoitetaan teoreettisten käsitteiden muodostamista. Tässä vaiheessa alaluokista muodostetaan tutkimustulosten kannalta olennaisia yläluokkia. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 91-93.)

Alkuperäisilmaisu	Pelkistys	Alaluokka	Yläluokka
”lapsille kerrottiin, että isällä on uusi perhe ja isä ei tykkää tuota omista lapsista”	Ex-puoliso levitti toisesta vanhemmasta perätöntä tietoa.	Torjuttuun vanhemman kohdistuva mustamaalaus	Kokemus joutumisesta kiusaamisen kohteeksi
”tuli semmoisia niinku negatiivisia niinku kommentteja minusta että isä sanoi sinusta näin ja näin...”	Lapset kertoivat torjutulle vanhemmalle pahan puhumisesta.		

Taulukko 2: Esimerkki sisällönanalyysin etenemisestä.

5 Haastattelujen tulokset

Opinnäytetyössä haettiin vastauksia tutkimuskysymykseen, miten torjutut vanhemmat kokivat heihin kohdistuneen vieraannuttamisen. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin tuloksena kysymykseen saatuja vastauksia on esitelty tässä luvussa. Torjutut vanhemmat kokivat heihin kohdistuneen vieraannuttamisen (Taulukko 3) joutumisena kiusaamisen kohteeksi, vaikutuksena koettuun hyvinvointiin, vaikutuksena vanhempi-lapsi-suhteeseen sekä viranomaisilta saatuna huonona kohteluna.

Alaluokka	Yläluokka
Mustamaalaaminen	Kokemus joutumisesta kiusaamisen kohteeksi
Huoltokiusaaminen	
Vainoaminen	
Vaikutus koettuun fyysiseen hyvinvointiin	Kokemus vieraannuttamisen vaikutuksista omaan hyvinvointiin
Vaikutus koettuun henkiseen hyvinvointiin	
Vaikutus koettuun sosiaaliseen hyvinvointiin	
Vaikutus koettuun perusuottamukseen	
Vanhempi-lapsi-suhteen heikkeneminen	Kokemus vieraannuttamisen vaikutuksesta vanhempi-lapsi-suhteeseen
Vanhempi-lapsi-suhteen pysyminen ennallaan	
Vanhempi-lapsi-suhteen vahvistuminen	
Viranomaisten ymmärtämättömyys tilanteesta	Kokemus viranomaisilta saadusta huonosta kohtelusta
Viranomaisilta saatu epäreilu kohtelu	

Oikeustajun vastaisilta tuntuvat päätökset	
--	--

Taulukko 3: Ala- ja yläluokkien muodostuminen aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä.

5.1 Kokemus joutumisesta kiusaamisen kohteeksi

Torjuttujen vanhempien kokema kiusaaminen ilmeni heihin kohdistuvana mustamaalauksena, huoltokiusaamisena ja vainoamisena. Mustamaalaus ilmeni muun muassa pahan puhumisena, valheellisen mielikuvan luomisena sekä perättömän tiedon levittämisenä torjutusta vanhemmasta. Torjuttua vanhempaa mustamaalattiin lapsille ja hänen lähipiirilleen ja siihen ottivat monesti osaa vieraannuttajavanhemman lisäksi myös hänen sukulaisensa, ystävänsä ja myös oikeusavustajansa.

Siinä on vielä mukana ne isän vanhemmat lapset ja sitten isän suku ja ne on luonu sen kuvan että mä oon niinku se hullu (Haastateltava 1)

Äiti oli sanonut esikoiselle, että minä olen tuota reissussa tällä hetkellä tai häntä tuskin kiinnostaa nähdä vaikka esikoista (Haastateltava 6)

Äiti ei kyllä pidä sinusta sitten millään tavalla huolta. (Haastateltava 4)

Huoltokiusaaminen ilmeni muun muassa erityyppisenä, torjuttuun vanhempaan kohdistuvana kiusantekona, lasten ja vanhempien välisten tapaamisten vaikeuttamisena sekä lasta koskevan tiedon pimittämisenä. Kiusanteko ilmeni muun muassa vieraannuttajavanhemman torjutusta vanhemmasta tekeminä perättöminä lastensuojeluilmoituksina, yksipuolisina ja ennalta-arvaamattomina muutoksina sovittuihin lasten tapaamisiin tai sopimusten noudattamatta jättämisenä. Lasten ja vanhemman välisten tapaamisten vaikeuttaminen ilmeni muun muassa vieraannuttajavanhemman joustamattomuutena toisen vanhemman ja lasten välisten tapaamisten määrästä, haluttomuutena tuoda lapset torjutun vanhemman luokse sekä tapaamisten suoranaishenä estämisenä.

Oon yrittäny kysellä, että voisiko vaikka joku lapsista tulla yöksi vaikka minun luokse kun kuitenkin pidän niitten kanssa olemisesta ja sitten kertaakaan ei ole näihin pyyntöihin suostuttu. (Haastateltava 6)

Pyysin sitten, että voisiko puoliso tuoda, tuota noin tännepäin niitä niin, tuota noin vastaus oli, että hän ei aja metriäkään tännepäin. (Haastateltava 3)

Sä et niitä vie minnekään. (Haastateltava 2)

Lasta koskevan tiedon pimitäminen ilmeni torjutun vanhemman ja lasten välisen yhteydenpidon täydellisenä tai osittaisena rajoittamisena sekä lapsen koulunkäyntiin, terveystietoihin ja harrastuksiin liittyvien tietojen pimitämisena torjutulta vanhemmalta. Myös lapselta pimitettiin hänelle kuuluvia tietoja esimerkiksi oikeuksistaan valita oma asuinpaikkansa. Ääritapauksissa vieraannuttajavanhempi vainosi torjuttua vanhempaa uhkaamalla hänen henkeään ja terveystään, minkä lisäksi lapset yritettiin hakea pihalta ilman lupaa.

Sitten kun hän harrastaa jalkapalloa niin tuota noin hän ei ole niinku sinne jalkapalloseuraan lainkaan ilmoittanut minun yhteystietoja, että minä tietäisin, että milloin esimerkiksi on pelejä. (Haastateltava 3)

5.2 Kokemus vieraannuttamisen vaikutuksesta koettuun hyvinvointiin

Kaikki haastateltavat kertoivat vieraannuttamisen vaikuttaneen heidän koettuun hyvinvointiinsa. Vieraannuttamisen koettiin vaikuttaneen niin fyysiseen, henkiseen kuin sosiaaliseen hyvinvointiin, minkä lisäksi vaikutus ulottui myös koettuun perusluottamukseen. Vieraannuttamisen kielteinen vaikutus fyysiseen hyvinvointiin ilmeni muun muassa yöunien heikkenemisenä varsinkin prosessin alkuvaiheessa sekä uupumuksena. Vieraannuttamisen kielteinen vaikutus henkiseen hyvinvointiin ilmeni esimerkiksi loppuun palamisena, vuosia kestäneen huoltoriidan aiheuttamana henkisenä väsymyksenä, masentuneisuutena, vieraannuttamisen esiin nostattamina negatiivisina tuntemuksina sekä tilanteen käsittelyn vaikeutena.

On ollut todella raskasta ja on ollut ihan, että en ole pystynyt nukkumaan.
(Haastateltava 1)

Ei vaan niinku voi uskoa, että se on niinku pahinta painajaisunta, mutta se on sillä erolla vaan että sä elät koko ajan sitä. (Haastateltava 5)

Vieraannuttamisen myönteiset vaikutukset koettuun henkiseen hyvinvointiin ilmenivät siten, että osa haastateltavista oli joutunut käsittelemään tilannetta monipuolisesti, mikä oli aikaansaanut henkistä kasvua ja edistänyt sisäistä rauhaa ja vakautta. Vieraannuttamisen kielteiset vaikutukset koettuun sosiaaliseen hyvinvointiin näyttäytyivät haastateltaville muun muassa vaikeuksina uudessa perhearjessa ja parisuhteessa, ystävyysuhteiden katkeamisena sekä vaikeutena solmia uutta parisuhdetta. Torjutut vanhemmat kokivat myös, että osa heidän ystävistään sekä vakaassa perhetilanteessa olevat vanhemmat eivät ymmärtäneet heidän tilannettaan. Vieraannuttamisen myönteinen vaikutus koettuun sosiaaliseen hyvinvointiin ilmeni uusina vertaistuen myötä saatuina ystävyysuhteina. Torjutut vanhemmat kokivat vieraannuttamisen vaikuttaneen heikentävästi myös koettuun perusluottamukseen. Vaikutus koettuun perusluottamukseen heijastui heikentyneenä luottamuksena niin itseä kuin muitakin ihmisiä kohtaan

Todella vaikea on aloittaa uutta parisuhdetta kun joutuu kertomaan sitten enemmän tai myöhemmin tietysti tästä ilmiöstä. (Haastateltava 4)

Sain naapureiden lasten äideiltä tukea. (Haastateltava 2)

Kyllähän tässä niinku kun sua koko ajan kyseenalaistetaan tietyltä taholta, niin siinä tulee välillä pakostakin semmoisia, että. Sä itsekin niinku tiedätkö rupeat kyseenalaistamaan itse itseäsi. (Haastateltava 5)

5.3 Kokemus vieraannuttamisen vaikutuksesta vanhempi-lapsi-suhteeseen

Kaikki haastateltavat kertoivat vieraannuttamisella olleen vaikutusta heidän ja lasten välisiin suhteisiin. Torjutut vanhemmat kokivat suhteen lapsiinsa joko heikentyneen, pysyneen ennallaan tai jopa vahvistuneen vieraannuttamisen seurauksena tai siitä huolimatta. Suhteen heikkeneminen lapsiin ilmeni eräässä tapauksessa sen täydellisenä katkeamisena vuosikausiksi torjutun vanhemman uuden avioliiton solmimisen jälkeen. Suhteet kuitenkin palautuivat myöhemmin lasten tultua teini-ikään. Eräs haastateltava kuvasi suhteen vanhempaan lapseensa etääntyneen vieraannuttamisen seurauksena.

Vieraannuttamisen alussa niin niin tuota noin. Suhde tuota noin siihen vanhempaan poikaan niin se lähti pikkuhiljaa tuota noin etääntymään ja on etääntynyt edelleen. (Haastateltava 3)

Suurin osa haastateltavista koki, että vaikka vieraannuttaminen olikin koetellut heidän ja lasten välistä suhdetta, ei se ollut kuitenkaan vaikuttanut siihen heikentävästi. Suhteiden pysyminen ennallaan ilmeni muun muassa siten, että torjutut vanhemmat kokivat lasten pitävän heitä luotettavina ja turvallisina. Lasten torjuttua vanhempaa kohtaan osoittama luottamus ilmeni muun muassa niin, että lapset raportoivat torjutulle vanhemmalle heihin kohdistuneesta mustamaalauksesta. Lapset kokivat kuulemansa negatiiviset asiat torjutusta vanhemmasta hämmentävinä.

Hän ei ole onnistunut vieraannuttamaan lasta. (Haastateltava 4)

Lapset on sanonu tai niinku ite kokeneet että oon läheisempi ja sillä tavalla ku ovat sanoneet että ku sä äiti pidät meistä tosi hyvää huolta. (Haastateltava 1)

Lasten ja torjuttujen vanhempien välillä ilmeni myös kitkaa sen jälkeen, kun lapset olivat palanneet vieraannuttajavanhemman luota. Lapset saattoivat muutaman päivän ajan kyseenalaistaa torjutun vanhemman luona vallinneet kodin säännöt. Tilanne palautui kuitenkin normaaliksi muutamassa päivässä. Osa haastateltavista kertoi suhteiden jopa vahvistuneen vieraannuttamisen seurauksena tai siitä huolimatta. Suhteiden vahvistuminen ilmeni muun

muassa lasten halukkuutena tulla ja jopa muuttaa torjutun vanhemman luokse sekä lapsen luottamuksen vähentymisenä vieraannuttajavanhempaa kohtaan.

Se siihen ei ole niinku vaikuttanut oikeastaan paljonkaan muuta kuin niin, että hän odottaa aina, laskee päiviä, että koska hän pääsee taas isän luo. (Haastateltava 3)

Esikoinen on nyt tällä hetkellä tottunut tai oppinut siihen, että että jos tuota äitee kysyy, sanoo minusta jotain, niin se sitten ei ota sitä todellisena enää tällä hetkellä vaan se sitten varmistaa, että pitääkö paikkansa. (Haastateltava 6)

5.4 Kokemus viranomaisilta saadusta huonosta kohtelusta

Kaikki vastaajat kokivat viranomaisten, kuten oikeuslaitoksen ja sosiaaliviranomaisten kohdellen heitä huonosti ero- ja vieraannuttamisprosessin aikana. Torjuttujen vanhempien kokema huono kohtelu ilmeni sosiaaliviranomaisten ymmärryksen puutteena, epäreiluna kohteluna ja oikeustajun vastaisiksi koettuina päätöksinä lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta. Sosiaaliviranomaisten ymmärtämättömyys tilanteesta ilmeni esimerkiksi täydellisenä tuen puutteena ja asioiden saneluna.

Ei niiltä oikein saa mitään apua ja tukea eikä neuvoja näihin asioihin. (Haastateltava 6)

Sieltä ei niinku sieltä ei tule niinku minkäänäköistä semmoista niinku tukea, asiat tulee niinku silleen että näin pitää tehdä ja näin että se on semmoinen hyvin, hyvin kylmä vastaanotto. (Haastateltava 3)

Torjutut vanhemmat kokivat saamansa epäreilun kohtelun muun muassa niin, että asioita tarkasteltiin heidän mielestään hyvin yksipuolisesti. Lisäksi heidän vieraannuttamiseen liittyviä kokemuksiaan monesti myös vähäteltiin. Isät kokivat sosiaaliviranomaisten harjoittaman epäreilun kohtelun johtuneen heidän sukupuolestaan. Oikeustajun vastaisilta tuntuneet viranomaispäätökset näyttäytyivät torjutuille vanhemmille muun muassa siten, että toisen osapuolen tuoretta rikostaustaa tai lastensuojeluilmoituksia ei huomioitu lapsen huoltoa ja tapaamisoikeuksia koskevissa päätöksissä. Lisäksi erään vanhemman ja lapsen tapaamisia oli vähennetty vieraannuttajaosapuolen mustamaalauksen seurauksena. Huonoksi koettu kohtelu sosiaaliviranomaisilta sai monen haastateltavan menettämään luottamuksensa heihin.

No se mitä mä oisin. Kaivannut enemmän niin on se, että olisi ollut tasapuolimpaa kohtelua tuolla lastenvalvojien ja sosiaaliviranomaisten kanssa, että ne olisi punninnut oikeasti näitä asioita. (Haastateltava 3)

Oon kuullu ja kokenut myös niin paljon vähättelyä niinku sossujen kanssa.
(Haastateltava 1)

Heidän ammattitaitoonsa on hiukan tässä yhdeksän vuoden aikana mennyt usko. (Haastateltava 4)

6 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Koska tutkittava aihe on varsin arka, tuli eettisyyteen kiinnittää erityistä huomiota. Tätä oli syytä miettiä jo hyvissä ajoin opinnäytetyön teemahaastattelun kysymyksiä laadittaessa ja niitä esitettäessä. Toimeksiantaja ja kysymysten esitustaja auttoivat kysymysten oikeanlaisessa muotoilussa. Haastattelun aikana edettiin tilanteen vaatimalla tavalla ja jätettiin tarvittaessa joitakin kysymyksiä esittämättä. Koko prosessin ajan taustalla vaikuttivat oman alan hyvät eettiset käytännöt, sillä ne ovat nykyaikaisen tutkimuksen ja toiminnan kannalta keskeisessä asemassa (Lötjönen, Hallamaa, Sorvali & Launis 2006, 33-34).

Niin haastattelua ennen kuin myös sen aikana haastateltaville korostettiin luottamuksellisuutta ja anonymiteettiä. Haastatelluilta kysyttiin lupa haastattelujen nauhoittamiseen, ja samalla annettiin lupaus haastattelunauhojen tuhoamisesta niiden analysoinnin jälkeen. Haastateltavilta kysyttiin myös lupa käyttää aineistositaatteja tämän opinnäytetyön raportissa. Aineistositaateista ei voi tunnistaa haastateltavien henkilöllisyyttä, ja niistä käy ilmi vain opinnäytetyön tulosten kannalta olennainen tieto.

Tutkittavien on oltava alusta alkaen perillä siitä, mihin tarkoitukseen tutkimusta tehdään. Myös tätä asiaa käsiteltiin jokaisen haastateltavan kanssa. Haastatteluun osallistuminen oli täysin vapaaehtoista. Toimeksiantaja Elatusvelvollisten liitto jakoi yhteystietoni ja saatekirjeen yhteistyöverkostoonsa, jolloin haastateltaville annettiin mahdollisuus toimia aloitteellisesti haastattelun sopimiseksi. (Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset 2020.)

Opinnäytetyössä pyrittiin koko prosessin ajan noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Tutkimusmenetelmien valinnassa painotettiin niiden yleistä hyväksyttävyyttä, ammattimaisuutta ja lainmukaisuutta. (Kananen 2008, 55). Lähdekirjallisuuteen on viitattu Laurea-ammattikorkeakoulun ohjeiden mukaisesti. Toisten aiemmin tekemää tutkimusta on kunnioitettu huomioidamalla aiemmat kirjoittajat asianmukaisesti lähdeviitteissä ja -luettelossa. Lähdekritiikkiin on kiinnitetty huomiota erityisesti sähköisissä lähteissä. Sähköisiin lähteisiin viittaamisessa on myös mahdollisimman hyvin pyritty ottamaan huomioon, että linkit eivät välttämättä toimi-kaan verkkosivuston vikojen tai päivitysten vuoksi.

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksen muotoilu osoittautui haastavaksi, sillä haastateltavien tilanteet olivat keskenään hyvin erilaiset. Osalla vieraannuttamista ei enää esiintynyt, ja huoltoriitakin oli saatu sovittua. Toisilla taas käynnissä oli sekä huoltoriita että lasten huoltoon ja tapaamisoikeuteen liittyvä oikeusprosessi. Vieraannuttamisen esiintyminen erilaisissa elämäntilanteissa teki tutkimuskysymyksen rajaamisesta haastavaa.

Haastateltaviksi pyrittiin rekrytoimaan tasapuolisesti niin naisia kuin miehiä, ja tässä myös onnistuttiin. Etukäteen oli kuitenkin mahdollista, että toinen sukupuoli olisi ollut tutkimusjoukossa selkeästi yliedustettuna, mikä olisi voinut olla haaste tutkimuksen yleistettävyydelle. Opinnäytetyön haastateltavia ei valittu sattumanvaraisesti, vaan haastateltavien valinnalla pyrittiin omalta osaltaan siihen, että tutkittavasta ilmiöstä ja valitusta näkökulmasta saataisiin mahdollisimman kattava kuva. Harkinnanvaraisella otannalla on kuitenkin voinut olla vaikutuksia tässä opinnäytetyössä esiin nousseisiin tuloksiin. Tämä puolestaan on voinut olla haaste opinnäytetyön luotettavuudelle.

Opinnäytetyön luotettavuuden kannalta haaste on myös tutkittavien verrattain pieni joukko. Toisaalta näinkin pienellä otoksella oli havaittavissa aineiston saturaatiota, eli samantyyppistä tietoa tuli esiin useammassa haastattelussa. Opinnäytetyön tulokset tukevat osaltaan tutkittavasta aiheesta jo löytyvää tutkimustietoa, mikä osaltaan parantaa sen luotettavuutta ja yleistettävyyttä.

Opinnäytetyössä pyrittiin kautta linjan objektiiviseen näkökulmaan ja esittelemään prosessin tuloksia mahdollisimman neutraalisti. Silti on mahdollista, että opinnäytetyön tekijän kiinnostus aihetta kohtaan, haastattelut ja haastateltujen kokemusten kuuleminen ja niiden käsittely on voinut muokata suhtautumista tutkittavaan aiheeseen, mikä voi näkyä monin paikoin tutkittavan aiheen ja tutkimustulosten raportoinnin tyylissä.

7 Pohdinta

Opinnäytetyön tavoitteena on ollut tuottaa uutta tietoa vieraannuttamisesta tähän asti vähemmän tunnetusta, eli torjuttujen vanhempien näkökulmasta. Tavoite toteutui osittain. Vieraannuttamisen näyttäytyminen torjutuille vanhemmille, kielteiset vaikutukset heidän kokemaansa hyvinvointiin sekä huonoksi koettu kohtelu viranomaisilta vastasivat pitkälti aiheesta jo löytyvää tutkimustietoa. Vieraannuttaminen myös muodosti selkeän uhan torjutun vanhemman ja lapsen väliselle suhteelle, mikä myöskin tukee aiempaa tutkimustietoa aiheesta. (Ks. esim. Gardner 1998; Häkkänen-Nyholm ym. 2013; Mikkola 2017; Sinkkonen 2018.)

Vieraannuttamisen aikaiset positiiviset vaikutukset torjuttujen vanhempien kokemaan hyvinvointiin eivät ole tulleet ilmi aikaisemmissa tutkimuksissa. Kaikki vanhemmat hyötyivät tilanteen aikana saadusta vertaistuesta. Lisäksi heidän tilanteesta selviytymistään auttoi

kokonaisuudessaan omasta hyvinvoinnista huolehtiminen, kuten esimerkiksi pyrkimys parantaa yöunta. Myös oman tilan ja oman ajan tärkeys koettiin merkittäväksi hyvinvointia edistäväksi tekijäksi.

Moni haastateltava oli saanut käsiteltyä asiaa rauhassa, minkä koettiin antaneen mahdollisuuden omalle henkiselle kasvulle ja uudelle, merkityksellisemmälle elämälle. Tässä auttoi sen tosiasian hyväksyminen, että kaikkeen ei voi itse vaikuttaa. Vieraannuttamisen kokeminen myös auttoi haastateltuja tulemaan paremmin tietoisiksi omista oikeuksistaan ja antoi heille hyviä toimintamalleja vastaavien tilanteiden varalta. Esimerkkejä tällaisista olivat kaiken tiedon kirjaaminen ylös ja vaatimus yhteydenpidosta kirjallisessa muodossa toisen osapuolen kanssa.

Kaikki vanhemmat olivat onnistuneet säilyttämään suhteet lapsiinsa. Osa haastatelluista kuvasi vieraannuttamisen kuitenkin aiheuttaneen lapsissa hämmennystä. Paluu vieraannuttajavanhemman luota oli eräissä tapauksissa muuttanut hetkellisesti lasten käytöstä niin, että he saattoivat kyseenalaistaa torjuttua vanhempaa ja hänen kotinsa sääntöjä. Nämä seikat ovat tulleet ilmi myös aikaisemmissa tutkimuksissa (Ks. esim. Ward & Harvey 1993, Häkkänen-Nyholmin 2010, 500 mukaan.)

Kukaan haastateltavista ei kertonut lasten kuitenkaan suhtautuneen heihin vihamielisesti. Lasten ei esimerkiksi kerrottu harrastaneen mykkäkoulua tai millään tavalla torjuneen vanhempiaan. Vieraannuttajavanhempaa lapset siteerasivat vain tilanteissa, joissa he raportoivat mustamaalaamisesta torjutulle vanhemmalle. Mikään lasten käytöksessä ei vastannut Gardnerin (1998) vieraannuttamisoireyhtymän tyypillisiä piirteitä. Vieraannuttaminen ei toisin sanoen tässä tutkittavien joukossa ollut onnistunut tavoitteessaan.

Suurin osa haastatelluista koki suhteen lapsiinsa pysyneen ennallaan, ja osa koki suhteen jopa vahvistuneen vieraannuttamisen seurauksena tai siitä huolimatta. Nämä ovat merkittäviä ja ennalta-arvaamattomia tuloksia vieraannuttamista käsittelevässä tutkielmassa. Eräessä tapauksessa haastateltava kuvasi lapsensa kyseenalaistavan vieraannuttajaosapuolen näkemykset toisesta vanhemmastaan. Vähintäänkin lapset olivat pysyneet lojaaleina kaikille torjutuille vanhemmille. Syynä voi olla esimerkiksi kaikkien haastateltavien kertomat häiriöt vieraannuttajavanhemman mielenterveydessä. Lapset oletettavasti kokivat ilmapiirin ja olosuhteet vieraannuttajavanhemman luona myrkyllisiksi. Torjutut vanhemmat vaikuttaisivat haastattelujen perusteella näyttäneen lapsilleen vakaina, johdonmukaisina, turvallisina ja heistä hyvää huolta pitävinä vanhempina.

Myös lisääntynyt tieto vieraannuttamisilmiöstä, tarjolla oleva vertaistuki ja asioiden käsittely saattavat osaltaan selittää sitä, miksi torjutut vanhemmat kykenivät säilyttämään ja jopa vahvistamaan suhteitaan lapsiinsa. Vaikuttaisi siltä, että tuen ja tiedon avulla he kykenivät pysymään olosuhteisiin nähden rauhallisina ja toimimaan johdonmukaisesti. Monen

haastateltavan elämä vaikutti riitaisen ero-prosessin jälkeen rauhoittuneen ja vakiintuneen. Uusi elämä, kokemusten käsittelyn tuoma parempi henkinen tasapaino sekä taakse jäänyt ero-prosessi edistivät vieraannuttamisesta huolimatta torjuttujen vanhempien hyvinvointia, mikä näyttäytyi positiivisena myös lapsille.

Vieraannuttamisilmiöstä on viime vuosina alettu puhua enemmän ja aiheesta on julkaistu monia erittäin informatiivisia tutkielmia ja oppaita (Ks. esim. Isät lasten asiassa 2021; Lainio 2017; Seljenberg 2019). Tässä opinnäytetyössä esiin tulleet vanhempien kielteiset kokemukset kertovat kuitenkin, että erityisesti sosiaaliviranomaisten tietoisuutta, keinoja ja resursseja puuttua vieraannuttamiseen on edelleen parannettava.

Vaikka ilmiö tunnetaan nykyisin huomattavasti paremmin kuin 30 vuotta sitten, liian moni lapsi ja vanhempi joutuu edelleen vieraannuttamisen ja näin ollen henkisen väkivallan kohteiksi. Tällaiseen toimintaan tulisi voida puuttua ajoissa, ja sitä olisi myös ennaltaehkäistävä nykyistä tehokkaammin. Sosiaali- ja terveysalan koulutuksessa vieraannuttamisilmiötä tulisi käsitellä nykyistä enemmän, ja tietoa ilmiöstä tulisi entistä tehokkaammin levittää myös työpaikoille, joissa ollaan tekemisissä vanhempien ja perheiden kanssa. Kaikessa toiminnassa ja päätöksenteossa olisi aina huomioitava lapsen etu, sillä he ovat vieraannuttamisilmiön suurimpia kärsijöitä.

Lisääntynyt tieto vieraannuttamisesta on kaikeksi onneksi tuonut helpotusta sen kohteiksi joutuneille lapsille ja vanhemmille. Esimerkiksi Elatusvelvollisten liiton ja Isät lasten asiassa -yhdistyksen kautta on mahdollista saada vertaistukea ja neuvontaa hankalissa huoltoriitatilanteissa. Lisäksi vertaisille on tarjolla runsaasti muun muassa sosiaalisen median ryhmiä, joissa jakaa toisille vanhemmille ja lapsille hyödyllisiä vinkkejä vieraannuttamisesta. Ihmisten kasvanut tietoisuus ilmiöstä auttaa heitä myös puolustamaan oikeuksiaan.

Tämä opinnäytetyö toi myös lisänäkökulmaa siihen, kuka voi olla vieraannuttaja. Kaksi opinnäytetyötä varten haastatelluista vanhemmista oli lähivanhempia, jolloin vieraannuttamista harjoittikin etävanhempi. Esimerkiksi Gardnerin vieraannuttamisoireyhtymän ja lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (190/2019) viitataan monessa kohdin etävanhempaan ja tämän oikeuksien turvaamiseen (Gardner 1998; Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 190/2019, § 2; Sinkkonen 2017, 24-25). Torjutut lähivanhemmat halusivatkin tuoda esiin, että myös he voivat yhtä hyvin olla vieraannuttamisen kohteina. Toisaalta on myös hyvä muistaa, että mikäli lapset asuvat kahdessa eri kodissa vuoroviikoin, lähi- ja etävanhemman välinen raja hämärtyy.

Vieraannuttamisen sukupuolisidonnaisuus on myös mielenkiintoinen kysymys. Perinteisesti on ajateltu, että miehet joutuvat useammin vieraannuttamisen uhreiksi. Tätä voisi tukea myös se, että haastattelua varten yhteyttä ottaneista enemmistö oli miehiä. Perherakenteiden muuttuminen ja monipuolistuminen sekä vallitsevien sukupuoliroolien sekoittuminen

haastavat tulevaisuudessa perinteistä käsitystä siitä, mikä on torjutun vanhemman arkkityyppi. Näin ollen vieraannuttamista tulisikin jatkossa käsitellä ilmiönä, joka ei ole riippuvainen vanhemman sukupuolesta tai siitä, onko hän lähi- vai etävanhempi.

Tämän opinnäytetyön merkittävin tulos oli, että kaikki torjutut vanhemmat olivat säilyttäneet ja jopa vahvistaneet suhdettaan lapsiinsa vieraannuttamisen seurauksena tai siitä huolimatta. Myös torjuttujen vanhempien kokemat, eräät myönteiset vaikutukset hyvinvointiin sekä heidän löytämänsä keinot selviytyä vieraannuttamisesta olivat merkittäviä tietoja. Tulokset kertovat, että vieraannuttamisen vaikutuksia on mahdollista vähentää ja jopa estää. Voisi siis sanoa, että vanhemmat eivät kuitenkaan tulleet torjutuiksi. On kuitenkin syytä muistaa, että kyse voi tässä tapauksessa haastateltavien osalta olla puhtaasta sattumasta. Tiedossa on paljon tapauksia, joissa vanhemman ja lapsen välinen suhde on katkennut vieraannuttamisen seurauksena.

Kuten todettua, onnistui opinnäytetyö osin tavoitteessaan tuottaa uutta tietoa vieraannuttamisesta torjuttujen vanhempien näkökulmasta. Jatkotutkimusaiheena voisi olla, mitkä tekijät edistävät vanhemman ja lapsen läheistä suhdetta ja sen pysyvyyttä silloin, kun sitä yritetään systemaattisesti heikentää. Vaikka vieraannuttaminen voi tuhota läheisenkin suhteen lapsen ja vanhemman väliltä, olisi kiinnostavaa selvittää sitä ylläpitäviä seikkoja ja prosesseja. Opinnäytetyön haastateltavilla olisi varmasti ollut aiheesta oma näkemyksensä, jos siitä olisi kysytty.

Tämän opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää vieraannuttamisilmiön tunnistamisessa ja siihen puuttumisessa. Tulokset voivat auttaa lisäämään ammattilaisten tietoisuutta vieraannuttamisesta, jolloin lapsen oikeus molempiin vanhempiin voi varmemmin toteutua. Opinnäytetyön tulokset voivat olla pohjana yhteistyössä Elatusvelvollisten liiton kanssa laadittavalle, vieraannuttamista torjuttujen vanhempien näkökulmasta esittelevälle oppaalle. Lisäksi opinnäytetyön pohjalta tullaan kirjoittamaan vieraannuttamista käsittelevä tutkimusartikkeli Elatusvelvollisten liiton julkaisemaan, eroa lapsiperheissä käsittelevään tietokirjaan vuonna 2022.

Lähteet

Painetut

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere. Vastapaino.

Gardner, A. R. 1998. The Parental Alienation Syndrome: A Guide for Legal and Mental Health Professionals. Cresskill, New Jersey: Creative Therapeutics.

Häkkänen-Nyholm, H. Laajasalo, T. & Tuuri, T. 2013. Lapsen vieraannuttaminen vanhemmasta: toimintatavat ja niiden vaikutus lapsen ja vanhemman hyvinvointiin. Helsinki. Psyjuridica.

Kananen, J. 2008. Kvali - kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylä.

Lötjönen, S. Hallamaa, J. Sorvali, I. & Launis, V. 2006. Eettisesti hyvä tiedeyhteisö. Teoksessa Hallamaa, J. Launis, V. Lötjönen, S. & Sorvali, I. 2006. Etiikkaa ihmistieteille. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisu. Helsinki: Hakapaino, 50-67.

Salminen, A-L. 2016. Etäkuntoutus. Teoksessa Autti-Rämö, I. Salminen, A-L. Raja-vaara, M. & Ylinen, A. 2016. Kuntoutuminen. Helsinki: Duodecim, 332-335.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu painos. Helsinki. WSOY.

Sähköiset

Aineiston analyysimenetelmät 2015. Jyväskylän yliopiston Koppa. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä. Viitattu 12.5.2021. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmät>

Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset 2020. Arene. Viitattu 21.4.2021. <https://www.arene.fi/julkaisut/ammattikorkeakoulujen-opinnaytetoiden-eettiset-suositukset/>

Baker, A. 2005a. The long-term affects of parental alienation on adult children. A qualitative research study. The American Journal of Family Therapy. 33(4):289-302.

Baker, A. 2005b. Parental alienation strategies. A qualitative study adults who experienced parental alienation as a child. *American Journal of Forensic Psychology* 23 (4).

Baker, A. 2006. Patterns of Parental Alienation Syndrome: A Qualitative Study of Adults Who were Alienated from a Parent as a Child. *The American Journal of Family Therapy*. 34:63-78.

Childress, C. A. 2015. Coping with the Trauma of "Parental Alienation". Dr. Craig Childress Blog. Viitattu 5.11.2021. <https://drcachildress.org/wp-content/uploads/2019/11/Parents-Coping-with-the-Trauma-of-Parental-Alienation-Childress-2015.pdf>

Elatusvelvollisten liitto 2021. Viitattu 21.4.2021. <https://www.elatusvelvolliset.fi/>

Helsingin kaupunki 2019. Lastenvalvojapalvelut -esite. Viitattu 10.11.2021. [https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/test1/HKI_Soste_Lastenvalvojapalvelut_esite_A5_NETTI%20\(003\).pdf](https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/test1/HKI_Soste_Lastenvalvojapalvelut_esite_A5_NETTI%20(003).pdf)

Häkkinen-Nyholm, H. 2010. Lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmasta erotilanteessa. *Duodecim* 2010:126, 499-505. Viitattu 21.10.2021. <https://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo98659.pdf>

Isät lasten asialla 2020. Mitä on ja miten tunnistaa vieraannuttaminen -opas. Viitattu 5.11.2021. http://www.isatlastenasialla.fi/wp-content/uploads/2020/10/Mit%C3%A4-on-ja-miten-tunnistaa-vieraannuttaminen_Opas_ILA-1.10.2020.pdf

Johnston, J. Walters, M. & Olesen, N. 2005. The psychological functioning of alienated children in custody disputing families: An exploratory study. *The American Journal of forensic Psychology*. 23(3).

Kela 2020. Ero perheissä. Viitattu 15.5.2021. <https://www.kela.fi/ero-perheessa>

Kielitoimiston sanakirja 2021. Kotimaisten kielten keskus. Viitattu 9.11.2021. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/torjua%20?searchMode=all>

Kruk, E. 2017. The life of the Alienated Parent. *Psychology today*. Viitattu 5.11.2021. <https://www.psychologytoday.com/us/blog/co-parenting-after-divorce/201711/the-life-the-alienated-parent#:~:text=Enduring%20the%20experience%20of%20parental%20alienation%20is%20also,of%20domestic%20violence%20directed%20at%20the%20target%20parent.>

Laadullinen tutkimus 2015. Jyväskylän yliopiston Koppa. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä. Viitattu 12.5.2021. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/metelmapolkuja/metelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>

- Lainio, J. 2017. Vieraannuttaminen - sosiaalityöntekijöiden näkemys vieraannuttamisen ehkäisemisestä. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Tampere. Viitattu 3.11.2021. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/102658/1515067871.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (190/2019). Viitattu 6.11.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190190>
- Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta (619/1996). Viitattu 6.11.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19960619>
- Mattila, T. 2013. Huoltoriidat ja perheväkivalta. Lapsen asema kansainvälistyvässä maailmassa. Helsingin hovioikeus. Viitattu 22.5.2021. https://oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikeudet_helsinginhovioikeus/julkaisut/painetutjulkaisut/lapsenasemakansainvalistyvassamaailmassa2013/LVGjp7ZxX/06_Huoltoriidat_ja_perhevakivalta_Terhi_Mattila..pdf
- Metsä-Simola, N. 2018. Divorce, Mental Health and Mortality. A Longitudinal Register Study. Väitöskirja. Publications of the faculty of Social Sciences 84 (2018). Helsingin yliopisto. Viitattu 19.4.2021. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/236523/DIVORCEM.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Mikkola, I. A. 2017. Lapsen vieraannuttaminen ja torjutun vanhemman psyykinen hyvinvointi. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Lääketieteen tiedekunta. Helsinki. Viitattu 4.11.2021.
- MLL 2018. Vanhempien ero. Viitattu 20.4.2021. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/vanhempien-ero/>
- Pruuki, H. & Sinkkonen, J. 2017. Lapsi ja ero - eväitä eteenpäin. E-kirja. Helsinki. Kirjapaja.
- Rikoslaki (39/1889). Viitattu 6.11.2021). <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1889/18890039001>
- Seljenberg, M. 2019. Vieraannuttamisen työpaja turvakodin henkilökunnalle Opinnäytetyö. Metropolia-ammattikorkeakoulu. Viitattu 7.11.2021. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/169819/Marge_Sellenberg.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Sinkkonen, J. 2017. Toisesta vanhemmasta vieraannuttaminen. Teoksessa Pruuki, H. & Sinkkonen, J. 2017. Lapsi ja ero - eväitä eteenpäin. E-kirja. Helsinki: Kirjapaja, 23-31.

Sinkkonen, J. 2018. Lapsen vieraannuttamisella toisesta vanhemmasta on kauaskantoiset seuraukset. Duodecim 2018:134, 465-470. Viitattu 19.4.2021. <https://www.duodecim-lehti.fi/duo14203>

Tilastokeskus 2021. Siviilisäädyn muutokset 2020. Viitattu 9.11.2021. https://tilastokeskus.fi/til/ssaaty/2020/ssaaty_2020_2021-06-18_tie_001_fi.html

Julkaisemattomat

Erilaiset opinnäytetyön tyypit 2021. Laurea-ammattikorkeakoulu. Hyvinkää. Viitattu 21.4.2021.

Taulukot

Taulukko 1: Gardnerin (1998) vieraannuttamisoireyhtymän tyypilliset piirteet Sinkkosen (2017, 24-25 mukaan.)	10
Taulukko 2: Esimerkki sisällönanalyysin etenemisestä.	18
Taulukko 3: Ala- ja yläluokkien muodostuminen aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä.....	19

Liitteet

Liite 1: Teemahaastattelun kysymysrunko.	35
---	----

Kysymykset vanhemmille
<p>Taustakysymykset</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Sukupuoli 2. Oletko lähi- vai etävanhempi?
<p>Teema 1: Eroprosessi ja vieraannuttaminen</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Mitä tiesit vieraannuttamisesta käsitteenä ja ilmiönä ennen omia kokemuksiasi? 2. Milloin vieraannuttaminen alkoi? 3. Milloin ja missä vaiheessa huomasit ensimmäisen kerran merkkejä vieraannuttamisesta? 4. Millainen tilanne vieraannuttamisen suhteen on tällä hetkellä? 5. Miten vieraannuttaminen sinulle näyttäytyi? <p>Teema 2: Vieraannuttaminen ja vanhemmuus</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Millainen vanhempi mielestäsi olit ennen eroa ja vieraannuttamisen alkamista? 2. Miten kuvailisit suhdetta lapseesi/lapsiisi vieraannuttamisen seurauksena? 3. Miten sinun ja lapsesi välinen suhde muuttui vieraannuttamisen seurauksena? 4. Oliko vieraannuttamisessa mukana muitakin kuin lapsenne/lapsienne toinen vanhempi? 5. Mikä on käsityksesi vieraannuttajan motiiveista, miksi hän ryhtyi tähän?
<p>Teema 3: Vieraannuttamisen käsitteleminen ja selviytymiskeinot</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Miten kuvailisit vieraannuttamisen vaikutuksia omaan jaksamiseen ja hyvinvointiisi? 2. Millaisia muutoksia havaitsit henkisessä hyvinvoinnissa? 3. Millaisia muutoksia havaitsit fyysisessä hyvinvoinnissa? 4. Millaisia muutoksia havaitsit sosiaalisessa hyvinvoinnissa (ystäväpiiri, sosiaaliset suhteet)? (voivat olla tarkentavia nämä kolme kysymystä) 5. Millaisia tuntemuksia vieraannuttaminen sinussa aiheutti? 6. Millaista apua olet saanut vieraannuttamisen käsittelemiseen? 7. Miten olet käsitellyt vieraannuttamista ystäväsi tai sukulaisten kanssa?

8. Miten he suhtautuivat asiaan?
9. Millaista tukea ja apua olisit toivonut vielä saavasi?
10. Mitä mielestäsi opit vieraannuttamisprosessin seurauksena?
11. Millaisia selviytymiskeinoja olet kehittänyt ja/tai saanut vieraannuttamisen käsitte-
lyyn?
12. Mitkä asiat edistivät/edistävät hyvinvointiasi vieraannuttamisen aikana?
13. Millä tavoin vieraannuttamista mielestäsi voisi ennaltaehkäistä?
14. Mitä haluaisit sanoa toiselle torjutulle vanhemmalle? Olisiko antaa joitakin vinkkejä
tilanteesta selviämiseen?
15. Saako jotakin kohtaa tästä haastattelusta tarvittaessa siteerata tulevaan vieraan-
nuttamista käsittelevään oppaaseen ja/tai opinnäytetyön raporttiin?

Liite 1: Teemahaastattelun kysymysrunko.

